

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Світлана Бородіца, доц. (Тернопіль)

ББК 83.3 4

УДК 801: 82.

Романи Галини Вдовиченко в сучасному літературному дискурсі

У статті аналізується специфіка прозової творчості Г. Вдовиченко в контексті української літератури початку ХХІ століття, зокрема художнього світу письменниці й моделювання образу персонажа в межах естетики масової літератури. Розглядаються жанрово-стильові доміанти її романів «Пів'яблука», «Тамдевін», «Хто такий Ігор?», «Бора», «Купальниця», у яких прозаїк експериментує з жанром мелодрами в річищі не модерністського дискурсу.

Ключові слова: жанр, масова література, мелодрама, роман, стиль, фемінна проза.

Svitlana Boroditsa. The novels of Halyna Vdovychenko in modern Ukrainian literary discourse.

The article investigates the character of the prose works of H. Vdovychenko in Ukrainian literary context of the beginning of twentieth century. The author deals with the particularity of the writer in the creation of art world and image of character. Genre and stylistic dominants were analyzed in the novels «Piv'iabluka», «Tamdevin», «Khto takyy Ihor?», «Bora», «Kupalnytsia».

Key words: genre, mass literature, melodrama, novel, style, feminine prose.

Роксана Харчук зазначає: «Жіноча проза – це інший стиль мислення і письма, інша манера мовлення, інший тон» [Харчук 2008: 180]. Сучасна «жіноча» проза має певну специфіку, що, власне, і дозволяє виділяти її в окремий дискурс національної літератури. На «автентичності» і «самостійності» «жіночої прози» наголошує Оксана Забужко, виділяючи у текстах від Вірджинії

Вулф до Емми Андіївської її типологічні ознаки: «лірико-монологічна, «нутряна», сюжетно «нелінійна», вся в хитросплетіннях асоціативних розгалужень, – словом, «інша», із зовсім відмінним од чоловічого раціоналістичного, відсторонено-«об'єктного» способу моделювання світу...» [Забужко 2006: 294].

Поява творів Галини Вдовиченко засвідчує їх оригінальність і концептуальність, що ґрунтуються на суверенному індивідуалізмі, суб'єктивному світобаченні, екзистенц-філософії. Водночас проза письменниці вживлена в національну художню свідомість та сучасну художню практику межі ХХ – ХХІ століття. Власне, на цьому і наголошують критики та літературознавці (Р. Гнатюк, В. Горбунова, Т. Дігай, Я. Дубинянська, М. Іванцова, А. Куликов, Ж. Куява, К. Лисенко, І. Славінська та ін.) у рецензіях, оглядах, критичних матеріалах.

Проблема сучасної української «жіночої» прози є недостатньо вивченою і надзвичайно цікавою у текстових виявах, що й викликає інтерес до неї в українському літературознавстві. Свобода творчого пошуку та орієнтація на європейський неомодернізм, у свою чергу, визначають актуальність дослідження романістики Галини Вдовиченко в українському літературному дискурсі початку ХХІ ст.

Важливим аспектом масової літератури є її фемінний дискурс, який дає можливість визначити способи конструювання образів фемінності в художніх текстах, їх зв'язки з певними соціальними і культурними практиками, розкрити вплив жанру на відтворення тендерних стереотипів.

Проте найяскравіше ознаки й мотиви фемінної прози реалізуються у романах львівської письменниці Галини Вдовиченко, творчість якої все частіше стає об'єктом дослідження літературознавців. Водночас її проза у сучасній літературознавчій науці загалом залишається малодослідженою. У наукових студіях, присвячених літературному дискурсу останніх десятиліть, твори прозаїка не аналізуються, навіть у межах певної загальної теми («Художні особливості жіночої прози 80-90-х років ХХ ст.» Т. Тебешевської-Качак [Качак 2006], «Концепція особистості жінки в українській прозі 90-х років ХХ століття (феміністичний аспект)» С. Філоненко [Філоненко 2003], «Художні версії проблеми самотності у сучасній жіночій прозі» О. Карабьової [Карабьова

2004] та ін. Попри це, окремі аспекти зазначеної теми акцентовані в студіях В. Агеєвої, Я. Дубинянської, О. Карабльової, Ж. Куяви, О. Самохіної, які досліджують внутрішній світ персонажів у текстах Г. Вдовиченко - Чоловіка і Жінки. Її прозі присвячено окремі статті й рецензії Вікторії Горбунової, Тетяни Дігай, Сергія Зінченка, Міли Іванцової, Катерини Лисенко, Надії Максимової, Марисі Рудської, Олени Тараненко та ін.

Жанрово-стильові особливості творів Г. Вдовиченко літературознавці й критики характеризують по-різному. Наприклад, наголошують на їхній закоріненості в казковому дискурсі, аргументуючи це мотивом Попелюшки, синтезом реальності й містики, вірою в існування інших світів, вільним оперуванням художнім часопростором [Дігай]. Вікторія Горбунова теж вказує на наявність фантастично-казкових трансформацій [Горбунова]. Інші ж, акцентуючи увагу на домінуванні реальної дійсності, головної «жіночої» теми, говорять про продовження традицій української класичної «жіночої прози» межі XIX-XX ст. (Т. Дігай, І. Славінська, Я. Дубинянська). Однак попри деякі розбіжності бачимо певну однотайність дослідників у виокремленні характерних рис індивідуального стилю письменниці - вільне оперування часовими вимірами, тяжіння до множинності часопросторових моделей, порушення проблеми духовної деградації й морального зубожіння сучасного суспільства, екзистенційні мотиви самотності, відчуженості, покинутості, конфлікт митця з дійсністю, сповідальність, відвертість, психологізм письма, емоційність стилю, сюжетна монтажність тощо.

Отже, на часі - потреба узагальнити й систематизувати фрагментарно окреслені особливості індивідуального стилю Г. Вдовиченко, обґрунтувати приналежність романного дискурсу письменниці до неомодерністської фемінної прози, специфіку її світосприйняття та світомислення, що виявляються через тяжіння до казковості, мрійливості, містичності, символізації дійсності, творення іншої, «персональної» реальності.

Романістика Галини Вдовиченко, яка творчо переосмислює українську жіночу літературну традицію (Марко Вовчок, Олена Пчілка, Наталія Кобринська, Леся Українка, Ольга Кобилянська,

Катря Гриневичева, Олена Теліга, Наталена Королева, Ірина Вільде та ін.), синтезує ознаки феміністичної і фемінної прози.

У критиці (В. Березін, О. Бочарова, О. Вайнштейн, С. Павличко, Л. Таран) описано характерні риси «жіночого» роману: сентиментальний дискурс (у якому кохання переоцінюється, розглядається як понадцінність, а його відсутність – як причина всіх без винятку життєвих негараздів); архетип чарівної казки, що лежить в основі сюжету (варіюється мотив Попелюшки, через який жіночий роман постає твором про жіночу ініціацію, де головне випробування для жінки – завоювання чоловіка); суперечливий образ романтичного героя; втілення консервативних патріархальних цінностей, моралізаторство та ін. Таким чином, поняття «жіночий роман» трактуємо як формульний жанр масової літератури, проте не обмежуючи його виключно любовною (сентиментальною) сюжетикою.

Твори «Пів'яблука», «Тамдевін», «Хто такий Ігор?», «Бора», «Купальниця» Г. Вдовиченко є «жіночими романами», оскільки в них представлена жінка як протагоніст і проблематизується тендерна ідентичністю жінки-героїні.

Романам письменниці властиві ознаки «жіночого письма»: жіноча суб'єктивність, сповідальність, відвертість, безпосередність, автобіографічність, емоційність, жіноча модель образної та наративної систем. Насамперед, авторка прагне артикулювати світ жіночої суб'єктивності в усій повноті. Звідси - виразна чуттєво-тілесна предметність, різноплановість і сфокусованість сприйняття, ліризм, опозиційність до авторитарних суб'єктно-об'єктних відношень, рефлексії особистого досвіду у контексті досвіду жіночого життя, свідоме і несвідоме протистояння жіночого приватного світу світу чоловічому, жіночої творчої особистості – чоловічій творчій особистості, стиль письма – замість наративної послідовності подій реалізується афективна історія, тобто емоційна послідовність подій (Н. Зборовська).

Жанр «жіночого» роману активно еволюціонує у творчості Галини Вдовиченко, засвідчуючи водночас тяглість української жіночої літературної традиції через оригінальне засвоєння літературного досвіду своїх попередниць, а саме: проблематики (мотив сестринства, питання тендерних відносин, самоствердження жінки як творчої особистості тощо), жанрових експериментів

(щоденникової сповіді, автобіографічного роману), стильових принципів (поєднання ліричного і філософського, сентиментального і детективного), виокремлення жіночої точки зору на світ, акцентування на проблемах героїні (психологічний аналіз жіночих образів із «внутрішньої» точки зору) [Качак 2005: 178].

«Жіноча» проза Г. Вдовиченко вирізняється експериментальністю, яка виявляється на змістовому і жанрово-стильовому рівнях, у вмінні створити специфічний художній світ, інтегрувати реальне та ірреальне, елементи казкового і лірико-романтичного, психологічного і фантастичного, використовуючи сюрреалістичні тенденції, біблійні ремінісценції, фрагментарний «потік свідомості» і невласне пряму мову.

Поліаспектний розвиток романного жанру в українській літературі початку XXI ст. дозволяє фіксувати процес еволюції роману-мелодрами, зокрема у творчості Г. Вдовиченко, чії романи - яскравий зразок сучасної мелодрами – жанру масової літератури, який відзначається динамічною і захоплюючою інтригою, романтичним і гіперболізованим зображенням пристрастей та яскраво вираженою морально-дидактичною спрямованістю.

Часто термін «мелодрама» вживається як синонім «жіночого любовного роману», де головною, стрижневою темою виступає тема кохання. Проте в романах «Пів'яблука», «Тамдевін», «Хто такий Ігор?», «Бора», «Купальниця» любовна лінія відступає на другий план, натомість під новим кутом зору розглядається доля української жінки, увага зосереджена на двох архетипних концептах – «особистість» і «материнство». Образ головної героїні романістики Галини Вдовиченко – це збірний образ успішної української жінки, яка готова зробити все заради власного щастя.

Центральною у творчості письменниці, беззаперечно, є «жіноча тема», яка фокусується на проблемі самореалізації жіночої особистості в сучасному суспільстві, пошуках гармонії й взаєморозуміння в сімейних стосунках, у взаєминах із чоловіком і розкривається власне з жіночої точки зору, через призму внутрішнього світу жінки, її психології, сумнівів, суджень, мрій, переживань, що є художньою особливістю жіночої творчості.

Аналіз жіночих образів у прозі Галини Вдовиченко дозволяє говорити про авторське використання «збірного

критерію», який включає структуру образу, поведінку героїв, що залежать від тематичного центру твору і сповідуваної письменницею тенденції творення художніх текстів. Авторка об'єднує різні типи «жіночого письма» – традиційний, «синтетичний», феміністичний, що визначає появу різних моделей жіночих образів у її романах: дівчина, яка самореалізацію власного «Я» бачить у вдалому заміжжі (Кароліна з «Купальниці»); «пасивна жінка» (героїні старшого віку); жінка-аристократка духом (героїні романів «Пів'яблука», «Гамдевін», «Хто такий Ігор?»); жінка-романтик (Христина з «Бори»); «перехідний тип» (від пасивної до активної) жінки; «нова жінка» -феміністка.

В основу домінуючої моделі героїні прозових творів Галини Вдовиченко, зокрема романів «Пів'яблука», «Гамдевін», «Хто такий Ігор?», «Бора», покладено інтровертну сферу, психологію особистості, домінування індивідуального над загальним, динамічного портрета над іншими, суб'єктивні ні принцип зображення. Особливого колориту, нових граней психологічної інтерпретації художнього світу героїнь надають жіноча суб'єктивність, ліризм, відвертість оповіді.

Сучасна культурна ситуація, на думку Галини Вдовиченко, позначена кризою жіночої ідентичності, що спонукає особистість до болісних пошуків. Тому в її романах часто присутні тенденції глобалізації (майже нереальні картини вписування України у межі всесвітньовідомого бомонду, наприклад, у романі «Пів'яблука» одна з героїнь, Ірина – дизайнер одягу, запрошена на прийом до Єлизавети II для отримання нагороди за перемогу в «Конкурсі однієї сукні», де Вів'єн Вествуд підійшла до неї і сказала, що голосувала за її сукню. А в романі «Купальниця» авторка моделює утопічний світ, у якому українська кінонагорода стає однією з найпрестижніших у світі), хоча національний аспект завжди у полі зору письменниці: національна історія, національна пам'ять, національний характер українця.

Галина Вдовиченко звертається до містичних явищ (казковість, ірреальність, візії) і сучасних реалій українського життя: Інтернет, телебачення, музика, фільми, книги, мода. Тому можна зробити висновок, що романи Галини Вдовиченко – розважальна література, орієнтована переважно на жіночу аудиторію різного віку. Водночас авторка трансформує образ своєї

героїні і сюжету загалом, переносючи акцент з традиційної проблеми пошуку чоловіка на самоідентифікацію та еволюцію жінки, визначення свого місця в житті, проблеми самотності в сучасному світі. Її твори демонструють різнобічність авторських поглядів і оригінальність творчої манери мисткині.

Література: *Вдовиченко 2011:* Вдовиченко Г. Бора: роман / Г. Вдовиченко. Харків: Видавництво «Клуб сімейного дозвілля», 2011. – 240 с; *Вдовиченко 2012:* Вдовиченко Г. Купальниця: роман / Г. Вдовиченко. - Харків: Видавництво «Клуб сімейного дозвілля», 2012. – 240 с; *Вдовиченко:* Вдовиченко Г. Персональний сайт письменниці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: \уш\у. а1упашс1оспекко.согп.; *Вдовиченко 2008:* Вдовиченко Г. Піч'яблука: роман / Г. Вдовиченко. – К.: Нора-Друк, 2008. – 240 с; *Вдовиченко 2009:* Вдовиченко Г. Тамдевін: роман / Г. Вдовиченко. – К.: Нора-Друк, 2009. 2"4 с; *Вдовиченко 2010:* Вдовиченко Г. Хто такий Ігор?: роман / Г. Вдовиченко. – К.: Нора-Друк, 2010. – 280 с; *Горбунова:* Горбунова В. «Тамдевін» інтригує підтекстами [Електронний ресурс]. Режим доступу:
Дігай: Дігай Т. «Яблуко з казки від Галини Вдовиченко» ...»: рецензія на роман «Пів'яблука» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: пир://зшшо.сот.; *Забужко 2006:* Забужко О. Прощання з імперією: кілька штрихів до одного портрета / О. Забужко // Забужко О. Хроніки від Фортінбраса. Вибрана есеїстика. – К.: Факт. 2006. – С. 267 – 307; *Карабьова 2004:* Карабьова О.В. Художні версії пробної самотності у сучасній жіночій прозі [Текст]: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01 / Карабьова Ольга Володимирівна; Нац. акад. наук України, Інститут л-ри ім. Т. Г. Шевченка. – К., 2004. – 20 с; *Качак 2005:* Качак Т. Жіноча проза 90-х років ХХ століття у постмодерному контексті / Тетяна Качак // Перевал. – 2005. – № 1. – С. 176 – 184.; *Качак 2006:* Качак Т.Б. Художні особливості жіночої прози 80-90-х років ХХ століття [Текст]: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01 / Качак Тетяна. Кіровоградський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Винниченка. – Кіровоград, 2006. – 20 с; *Філоненко 2003:* Філоненко С. О. Концепція особистості жінки в українській прозі 30 – 90-х років ХХ століття. (феміністичний аспект): автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01 / Дніпропетровський національний ун-т. – Дніпропетровськ: ДМУ, 2003. – 18 с; *Харчук 2008:* Харчук Р.Б. Сучасна українська проза: Р.Б. Харчук. – К.: ВЦ «Академія», 2008. – 248 с.

Светлана Бородица. Романы Галины Вдовиченко в современном украинском литературном дискурсе.

В статье анализируется специфика прозаического творчества Г. Вдовиченко в контексте украинской литературы начала XXI века, в

частности художественного мира писательницы и моделирования образа персонажа в пределах эстетики массовой литературы. Рассматриваются жанрово-стилевые доминанты ее романов «Шв'яблука», «Тамдевт», «Хто такий Ігор?», «Бора», «Купальниця», в которых проза интерпретируется с жанром мелодрамы в русле немодернистского дискурса.

Ключевые слова: жанр, массовая литература, мелодрама, роман, стиль, феминная проза.

Ольга Куца, професор (Тернопіль)

ББК 63.3.(4УКР)

УДК 821.161.2.09

Шевченкознавство другої половини ХІХ століття: до проблеми термінології

У статті проаналізовано дискусії навколо засадничої термінології, що стосувалася окреслення художнього світу Тараса Шевченка. Ширше розглянуто проблему «народності» – «національності» поета.

Ключові слова: Шевченко, народний поет, національний поет, протонародність, загальнодоступність.

Olga Kutsa. The Shevchenko Studies of the 2nd half of 19th cent.: The Problem of Terminology. *This paper examines the debates around fundamental terminology concerned outlining the artistic world of Taras Shevchenko. The author widely considers the problem of “folk” – “nationality” of the poet.*

Keywords: Shevchenko, the national poet, national poet, vulgar, accessibility.

Постановка наукової проблеми та її значення. У другій половині ХІХ ст. романтизм уже відіграв свою роль у творчості європейських письменників. Звернення до народної поезії – одна з найхарактерніших його рис – втрачало на українському ґрунті романтичний характер. З європейського романтизму в українську літературу прийшла насамперед політична революційність, пов'язана з національними гаслами. Звідси впливало суперечливе ставлення до Т.Шевченка, який «не вмщувався» у рамки європейського романтизму і виходив за межі утилітарних вимог